

Tíz éve új házában a száztíz éves könyvtár

Tóth Béla

Az árvízi katasztrófa híre hallatára *Somogyi Károly* esztergomi kanonok Szegednek ajándékozta nagy értékű könyvtárát.

Ám, abban az időben ajándékozni sem volt könnyű misszió.

A szegedi szerencsétlenség hírére világszerte megnyíltak a szívek, erszények, raktárak, a belőlük fakadó anyagi javak kéretlenül áradtak a város megsegítésére. Eszkimóföldről mécsesbe való fókaszír, a balkániaktól szárított hús, dalladó evező a finnektől és száz más, a város megmaradásához fontosnak vélt használati eszköz és élelem. Száz felől.

Somogyi Károly kéretlenül nem küldhette ide 43 000 kötetnél is gazdagabb könyvtárát, tegyék, ahová akarjátok! Az annyi lett volna, mint élő elevent szántszándékkal a vízbe veszejteni. Kérelmező levelet írt a város podesztájának, a művelt öreg, bölcs *Pálffy Ferenc*nek, hogy fogadja örök ajándéku Szegednek szánt könyvtárát.

Pálffy nem is válaszolt. Ivóvízért, kórházakért, hetvenezer hajléktalan feje fölé való tetőért fáj a feje. A második Somogyi levélre sem válaszolt.

Akkor a főpap, rokoni segédlettel Szegedre toppant, *Tisza Lajos* királyi biztossal bekopogtatót a polgármesterhez, akít a többi között ezzel kapacitált: „*Hamburgot és Liverpoolt nem csupán népe végtelen szorgalma, de egynek egynek tíznél is több nagy könyvtára tette naggyá, s az abban folyó csöndes, áhítatos, eredményes munka!*”

Természetesen, tán *Tisza Lajos* szótlán pressziójára, a város elfogadta Somogyi ajándékát, s a reáliskola földszinti hat szobájában rendezte be a könyvtárt, amit a király jelenlétében nyitottak meg és adtak át Szeged olvasóközönségének.

Nagyon böjtös kosztra fogták. *Reizner János*, városi főjegyzőségből kiúttalt igazgató könyvtáros, egy sima könyvtárnok, meg egy szolga serénykedett az intézményben. Ám a könyvtár működése első évében, 1893-94-ben 3437 helyben olvasójuk 5173 művet használt.

De nem tanyázott tíz évig sem a Reálban, amikor a Kúria odatelepült, s nem tudott egy tető alatt maradni a könyvtárral. A Sóhordó utcában lévő Fodor ügyvéd lakóházába került albérlőnek. Amikor az ügyvédnek kellett a lakás, a Somogyi könyvtár szekere rúdja neki volt fordítva a sópajtnak. Azok éppen üresen kongtak.

Jobb érzésű, betű- és könyvszerető szegedi polgárok a könyvtár védelmére keltek. Nem kia-

báltak szajtépó politikusok módjára bele a vakvilágba, hanem ismerve városuk hiúságát, eme szarvánál fogták, mondván, ha nem épít a komunitás a milléniumra könyvtárának és múzeumának méltó hajlékot, sokáig nézegetheti magát a Tisza tükrében!

Szeged, ha tehetne – nem épp alap nélkül –, valahányszor kivágta a rezet. Rezet kivágni, fényes, csillogó eredmény.

A Tisza partra, a vár helyére finum-fánumos házat terveztetett. Amelyik ki is süt az eklektikus paloták sorából, de nem is idegenkedik tőlük.

Közel az ezredforduló, nyüzsgés a házon. Nézték a szegediek. – Mi lösz a, minek a? Köll-e a?

Tömörkény István mint fiatal újságíró is nézegette a házat, akkor még nem is sejtette, hogy néhány kis év utántól haláláig lesz annak szorgos munkása, regnálója. De építés közben ő is azt írta, hogy lovarda, hogy hodály, hogy dohánypajta, birkasopa, s hasonló aranyos jelzőkkel illette.

Reizner, ahogy beleköltöztek a házba, már alkalmatlannak minősítette, hogy fűthetetlen, huza-tos, nagy légtérű kulissza a Kultúrpalota.

Tömörkény haláláig benne dolgozott, ám a maga szelídségével minden évi jelentésében fölpanaszolta a palota hibáit és a raktári helyek szűkösségét. *Móra* már nem csak évi jelentéseiben jajgatja föl az egyszerűen kibírhatalannak tűnő helyhiányt, de ő kitergeti a sajtó nyilvánosságával a Szegedi Naplóban, a Világ és a Magyar Hírlap hasábjain.

Válaszul még csak fűgét sem mutattak neki a város illetékesei.

1953-ban a hetvenévesen ifjonti könyvtár épületének a két szárnyán bővítést kapott, akár a múzeum. Ám csak olvasótermét tudta használatba venni, mert a raktárnak szánt része beállványozására közel húsz évig nem volt pénze.

Ezek ellenére az élő könyvtár takaréklángon is fejlődik, terebélyesedik. Polca nem lévén, a városi hivatalok lecserélt irattári bútorainak roncsolt deszkáiból, a beépített raktárak járó rácsaira szerelték asztalos vonzalmú könyvtárosok az 1000 fm-ig menő polcozatokat. E sorok írója se dicséretet, se panaszok leltárkönyvének vezetésére nem vállalkozik, csak a jelenséget mondja, netán mások okulására, s mert eltitkolni is vétek lenne.

S a mondott szorongató helyhiányon a kultúra fitogtatására sokat adó mindenkori hatalom semmit sem könnyített volna, ha a történelem nem kezdi taposni a felelősök sarkát. Mármint a me-

gyei „hajjaköndtökét”. Próbálkozott az oldalra kitérni, magyarázni, eltusolni, ahogy szokta a neki nem tetsző ügyeket, de nem úszhatta meg, hogy kulturális célzatú beruházásra sor ne kerüljön.

Kis múlhatatlan kerülővel, de visszaérve: a török utáni földbirtokos főispánok legtöbbje nem akart a szabad királyi város címere alól megyét kormányozni, mert a subaszagú várost egyszerű emberek irányították egy valamire való főnemes nélkül, de meg kényelmetlen is otthoni kastélyaikból kocsin rázatva magukat idefáradozni. Ezért volt megyei főváros Mindszent, Szentes, Szegvár. Szeged ennek előtte soha. Még Vásárhely is, amikor Titótól féltődött a félteni való.

Amikor az új „Turáni átok” múladozott, épült a megyei tanács székháza. Beleköltözött teljes hatalmi súlyával és létszámával a megye. Közel négyszáz a szobaaajtója. De a megyei könyvtárat kint hagyták Vásárhelyen. Az ország könyvtárügyéért buzgólkodók számonkérték.

Na, akkor kijelölődött három szoba a megyeházán, ráírták: Megyei Könyvtári Központ.

Amikor ezt meglátták *Kondor Istvánné*, *Futala Tibor*, meg *Sallai István* főkönyvtárosok, hát nem vették jó néven, mi több csúfolódásnak, a kultúra, a könyvtárügy meggyalázásának tartották. Joggal. Adta-teremtésüket nem hallottam, nem tudom, kinek adresszálták, de elvárták, hogy a megyei könyvtári hálózat ellátását se kockafejű bürokraták igazítsák, hanem élő, eleven könyvtárak gyakorló könyvtárosai!

Ó, nem szaladtak bánatukban a Tiszának az itteniek.

Megkérdezték az Egyetemi Könyvtárat, lenne-e megyei könyvtári központ? Mert az jobban illett volna a megyeiek gomblyukába. De a tudományos könyvtár nemet intett.

Maradt a rongyos közművelődési sarzsiban járó Somogyi-könyvtár.

Akkor a megye hozzávágta a föladatot. De nem adott hozzá csak két gémpapoccsal összefogott, lehajszolt gépkocsit, idelökte tizenegyhány nem szeretett emberét, köztük könyvtárosokat, és 12 területi könyvtára gondját, baját. Pénzt, csak éppen akkori áron számolható benzinre vállót. Föltételeket semmit. Egy széket se, ahová megyei könyvtári ügyben leülhetnek az emberek. Se az lsten, se más rajta kívül panasznak ne vegye, nekünk el kellett volna szaladnunk akkor a Somogyiból.

A megye hajaszála ettől nem fehéredett.

A múzeum is akkor kapta a megyei föladatakat. Két nagy tégigényű növény nem fér egy százéves cserépbén.

Országnagyok látták helyzetünk tarthatatlanságát. „Tervezzetek könyvtárat!”

Öt éven át ment a tervezgetős tili-toli, mire egy projektum elfogadódott.

Végül, megépült a Somogyi-könyvtár és Levéltár palotájának az egyharmada.

De ez is tízszer akkora, mint amiből kiköltöztünk. Naívság volna azt hinni, hogy tízszeresére nőtt az olvasók száma, a forgalma.

De beköltöztek a szükségből olajos barakokban, elhagyott tanyai iskolákban lappangó, Isten-őrízte állományrészeink, idegen nyelvű folyóiratok ezer méterei, az olvasóterek a kor kívánalmainak megfelelően alakultak.

Itt helye teremtődött a könyvtárközi kölcsönzésnek, amiről a régi helyen úgy hallottunk, mint az egyszeri katona a kávéról.

Itt több ezer kérés fordul meg a kölcsönzősők kezén vice-versa, aminek a mi részünkről könyvállományunk foghíjassága miatt átlag 35-40%-át tudjuk teljesíteni.

Nem pótolja, de vígasztalja a könyvtárost, hogy kiépített számítógépes rendszer van a keze ügyében, amivel eléri Londont, s a tengerentúlt, ha a szükség ezt parancsolja. Zenei részlege minden követelményt kielégít a klasszikusoktól, kottatárával a modern jejéig.

Helytörténeti gyűjteményének gazdagságát e témában munkálkodó tudós, vagy dolgozatát író tanuló csak a maga számára nagy hátránnyal kerülheti meg.

Összgyűjteményünk, valamint a könyvtárosok maximális tudása, szolgálatkészsége révén, a város a Somogyi-könyvtárra bízta a mai kornak megfelelő 4 kötetes monográfiájának kidajkálását, valamint a város körüli öt községnek, eddig soha nem létező monográfiájának kiműhelyelését.

Ez a könyvtár teljesítőkétségének, sokirányú hasznosságának, ütőképességének a jele. Amellett számtalan sorozat, periodika készül és jelenik meg a könyvtár gondozásában. Személyi és szakbibliográfiák, a néprajzon át a könyvtár-történelméig.

Városunk szülötte, jó Vasváry Ödön bátyánk amerikai magyarságtörténeti gyűjteményét a Somogyi Könyvtárra hagyományozta. Látogatottsága nem tömeges, munkája minőségi, napra kész, nélkülözhetetlen.

A közforgalmunk a 200 000-es város 17-21%-át olvasójának tudja, a 25-ig számolható kerületi fiókkönyvtáraival egyetemben.

Kötészete a könyvtár igényére, a könyvtár falai között nőtt föl. Tudja a széria munkát, de jól felszerszámozott műhelyében a jól képzett restaurátorok avatott kézzel nyúlnak istápolásra váró könyvkincseinkhez.

Az intézmény irányítását néhány itt teremtődött ügyelő, gondos végzi. Vigyázó figyelmüket egy elhajtani való görbe szög el nem kerüli.

A központ kölcsönzősei 1000 kérdőívvel megszondáztatták a törzsolvadóinkat némely jeles kérdésekben, mint pl. elégedettség, hiányosság, szolgálatkészség, gazdagodási lehetőség, légkör, érdemesség, javítani valók.

Általában elégedettek az olvasók, ám ők is, mi is tudjuk, hogy messzi vagyunk a jóléti társadalmak könyvtári fejlettségi fokától. Mi még most is a pusztá megmaradásunkért kapaszkodunk.

Most fújuk a koldusindulót, amikor az ország kétharmada kilincsel az egyharmadánál, meg a másik koldusnál. Valósággal a *Hét krajcár* tanulása elevenedik meg jelenünkben. A koldus teszi le az utolsó hiányzó garast a boldoguláshoz.

A főntartók anyagi forrásainak megcsappanása ösztönöz bennünket a kéregetésre. Pedig mi még nem is panaszkodhatunk az önkormányzatiakra. Szavunkat ha nem is lesik, hallatlanná sem teszik. Figyelnek és oszlatják gondjainkat. Hanem egyre növekvő számláinkat nem győzik fizetni.

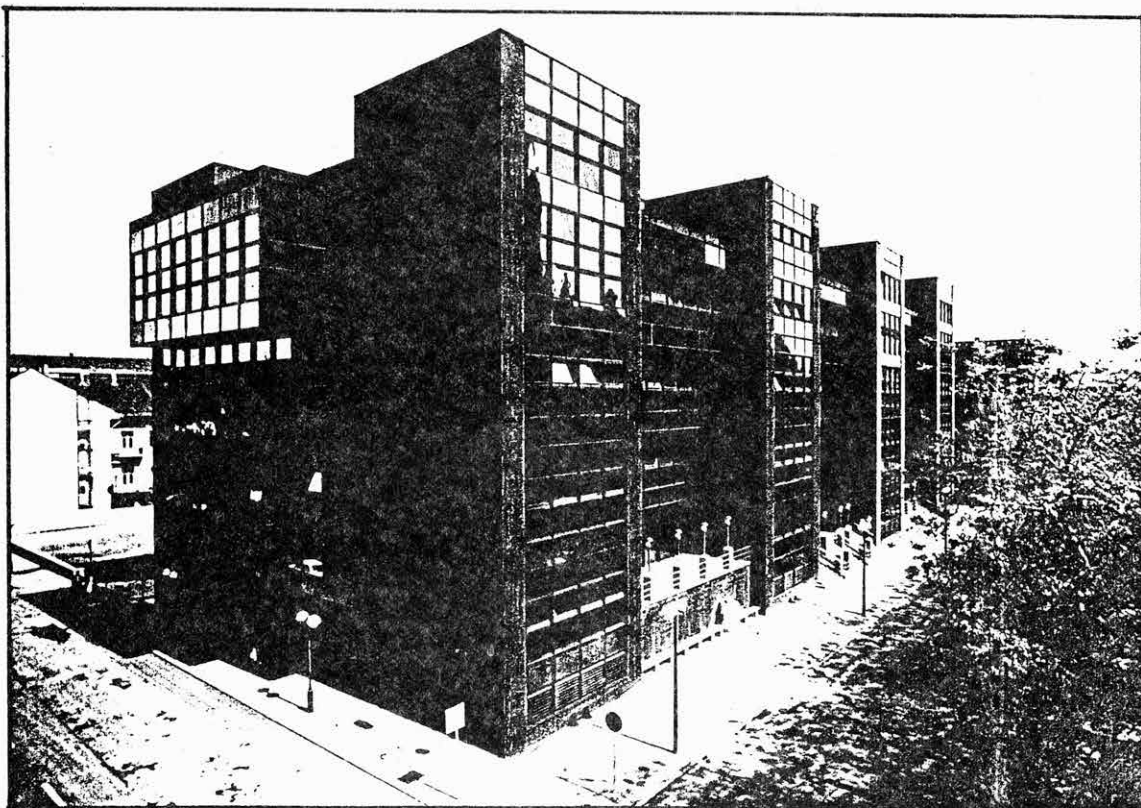
10 éves korukra már modern gépeink elköszönnek a szolgálatból, újítani nincs pénzünk. Az épület páratartalmát szabályozó gépek elpusztultak, utána pusztul a könyvállomány. Föl nem győznénk sorolni a költségeket. Pedig semmi luxus. A pusztá lét és megmaradás.

Jól tudjuk, könyvtárunk életében voltak nagyon aszályos évek. Móra megérte a világgazdasági válságot. Nem tudott könyvet, újságot, folyóiratot venni. Szabadkőművesekből, egyházi emberekből, pénzesebb, kultúra-szerető polgárokból olyan Könyvtárbarátok Egyesületét verbuvált, amely az aszályos években összepörsölyözött annyit, amiből a legfontosabb periodikákat, legalapvetőbb munkákat megvásárolhatták, így átveszelve a nehéz gazdasági bajokban vergődő éveket.

Mi is fújuk a koldusindulót, mert apad az olvasói létszám az apadó könyvállomány nyomán.

Fiókok elnéptelenednek, nem talál olvasnivalót bennük a mindent olvasó szegedi. Ezek rossz jelek. A törzsállomány is csak az egypéldányos rendszer szerint gyarapszik. Nem futja többre.

Takarék láng. Mindig jobb, mint a nulla láng. Koldulunk, hogy gyűjtésünk nyomán a túlélés elemi föltételeit biztosítsuk. A magyar kultúra végvárai a közművelődési könyvtár és az alapfokú oktatás.

A szegedi Somogyi-könyvtár